

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ НЕОБОВ'ЯЗКОВИХ ГРОШЕЙ ОЩАДНО-ПОЗИЧКОВОГО ТОВАРИСТВА «АВТОКРЕДИТ».

Період формування нових незалежних держав після розвалу Радянського Союзу дав історичній науці цих країн значний поштовх для розвитку. Посилився інтерес до власної історії, актуальним стало вивчення тих періодів і фактів історії які традиційно були сильно ідеологізовані, приховувались чи залишались «білими плямами». Саме тому дослідники сьогодні знов повертаються до подій років громадянської війни. Використання на сучасному етапі нових, ще маловивчених джерел стає необхідністю у розвитку історичної науки. У зв'язку з таким станом речей все більшого значення стало набувати питання розширення кола спеціальних історичних дисциплін та розвитку їх теоретичної бази. Дочекалась свого підйому в кінці XX – на початку XXI століття і доволі молода спеціальна історична дисципліна - боністика.

Вона пройшла кілька етапів свого розвитку: перший – середина 20-х – початок 30-х років XX століття – характеризується первинним накопиченням матеріалу, попередніми не досить вдалим спробами його обробки і систематизації; другий – початок 30-х – кінець 50-х років XX століття – припиненням досліджень, застоєм у розвитку боністики; третій – кінець 50-х – початок 90-х років XX століття – продовженням накопичення та систематизації матеріалу, вдосконаленням існуючих класифікацій грошових знаків і бон, залученням ширшого кола джерел, початком формування теоретичних основ боністики; четвертий – початок 90-х років XX століття – початок XXI століття – вдосконаленням термінології та методології боністики, подальшим розвитком класифікації бон, розширенням джерельної бази досліджень, докладним вивченням українських національних грошових випусків, зростанням інтересу науковців до окремих необов'язкових грошових емісій України.

Сьогодні доволі докладно вивчені необов'язкові випуски Галичини, Буковини, Волині, Поділля, Криму¹. З історії харківського грошового обігу боністом М.В.Абросимовим написано об'ємну роботу «Нариси історії паперових грошей м. Харкова». Ним же було надруковано кілька статей, присвячених необов'язковим грошам Харкова.² Дослідженням грошей міста займався, крім того, Л.А.Зайцев, власник (наскільки автору відомо) найбільшої колекції харківських бон.³ Періодично друкуються дослідження з історії тих чи інших бон міста в спеціалізованих періодичних виданнях для колекціонерів.⁴ Згадуються бони Харкова у каталогах паперових грошових знаків.⁵

Проте, ґрунтового дослідження окремих емісій міста проведено ще не було, хоча очевидно, що деякі з них заслуговують на більш докладне вивчення.

Цікавими, зокрема, є бони позичково-ощадного товариства «Автокредит», з історії емісійної діяльності якого збереглось чимало джерел. Серед них: статті в періодичних виданнях, архівні матеріали і самі бони, що нині зберігаються в багатьох приватних колекціях.

Існування значної кількості джерел і певного кола літератури дозволило провести дане дослідження, яке може стати складовою частиною більш об'ємної наукової праці, присвяченої бонам України.

Метою дослідження є з'ясування особливостей використання у фінансово-грошових відносинах міста Харкова чеків позичково-ощадного товариства «Автокредит» та встановлення деяких загальних рис необов'язкового грошового обігу на українських землях у роки громадянської війни 1918-1921рр.

19 грудня 1917 року до реєстру кооперативних спілок м. Харкова під №84 було внесено позичково-ощадне товариство «Автокредит».⁶ За даними преси тих часів 3 січня 1918 року відбулися перші загальні збори членів «Автокредита». На них було прийнято ряд постанов, які повинні були регулювати майбутню діяльність товариства (проведення позичкових операцій, прийом внесків, тощо), обрано Правління, передбачено початок проведення операцій товариства та знайдено тимчасове приміщення для розташування Правління організації – вул. Пушкінська, 34 (згодом воно переїде на нове місце – вул. Сумську, 9) (Додаток № 1).⁷

Як і намічалось на перших загальних зборах «Автокредита», він розпочав свої операції в двадцятих числах січня 1918 року, про що свідчать матеріали преси тих часів. У газеті «Возрождение» за 15 березня 1918 року було написано, що «23 січня 1918 року товариство відкрило свої операції». Там же були позначені завдання організації: «...сприяння матеріальному і духовному добробуту своїх членів, забезпечення їх коштами шляхом кредитування... а також обслуговування установ і підприємств як господарського, так і культурно - освітнього характеру».

Розмінна криза та грошовий голод років громадянської війни стали причинами випуску позичково-ощадним товариством власних грошей. Сьогодні відомі чеки «Автокредита» вартістю 1, 3, 5, 10 і 25 карбованців (Додатки № 6–10).⁸

Зовнішній вигляд бон «Автокредита» відрізнявся акуратністю та смаком. Під час виготовлення грошей використовувались щільний папір і яскраві фарби жовтогарячого, зеленого, синього та червоного кольорів.

Геральдичні, емблематичні і іконографічні ознаки були відсутні. Для оформлення чеків були вжиті лише орнаментальні, зокрема геометричні та флористичні елементи, що характерно для більшості необов'язкових грошей України.⁹

Значний шар інформації можна отримати за допомогою палеографічного аналізу бон. Текст, розміщений на чеках, говорить про місце випуску бон – Харків і вказує на емітент – Харківське позичково-ощадне товариство «Автокредит». Однак, треба зазначити, що хоча друком бланків бон займалось вказане товариство, користувалось ним доволі широке коло організацій. Фактично бони «Автокредита» перетворились з внутрішніх на загальноміські. Навіть доволі великі і авторитетні установи міста, які і самі мали власні бони, звертались по розмінні гроші до «Автокредита». Прикладом може стати Харківський завод російського паровозобудівного і механічного товариства. Архівні документи розповідають про те, як за бажанням робітників керівництво заводу пропонувало своїм співробітникам отримувати частину платні чеками «Автокредита». Траплялись випадки, коли завод був навіть вимушений, у зв'язку з браком розмінних коштів, видавати заробітну плату поряд з загальнодержавними грошовими знаками і бонами заводу, чеками «Автокредита» (Додатки № 2–4).¹⁰ В об'явах вказувались умови за яких бони вважались платоспроможними: «Просимо приймати ці чеки у сплату за продукти, що купуються робітниками, за умови щоб на звороті чеків мався один з нижчевказаних підписів Бухгалтера чи За Бухгалтера...». Вони ж, як і напис на самих бонах – «чек дійсний два місяці з дня видачі», вказували на тимчасовість емісії. Документ, крім того, засвідчував розмінний характер даної емісії, оскільки умови обміну чеків на загальнодержавні гроші були явно пов'язані з браком дрібних грошових знаків в місті: «Чеки ці обмінюються на готівку за умови пред'явлення їх однією особою на суму 50 або 100 чи 150 руб. і т.д. як нашим Законом, так і самим товариством "Автокредит"»¹¹.

Цінність бон, судячи з палеографічних даних, забезпечували рахунки громадян, які передбачалось вказувати на бонах. Фактично ж популярність бони отримали лише завдяки великому авторитету товариства серед жителів міста та місцевих спілок, товариств і установ. Важливу роль відіграли особистісні якості керівництва, яке активно вело переговори з організаціями міста про прийом своїх чеків. Саме тому, бони, не дивлячись на незабезпеченість, поганий захист, нетривалість дії, все ж стали дуже популярними засобами обміну в місті.

Цікавим є той факт, що найбільш активний випуск бон товариства приходить на періоди знаходження при владі нерадянських урядів (Центральної Ради, гетьмана Скоропадського, Директорії, Білогвардійського командування). Використання старої орфографії для написання тексту бон може породити думку про певні політичні настрої

керівництва організації, які і призводили до того, що з приходом у Харків радянської влади діяльність організації припинялась, а бони виходили з обігу. Автору здається, що справа все таки не в цьому. Просто грошове забезпечення міста за радянської влади (яка зробила місто столицею України) ставало більш активним. Місто забезпечувалось грошима не через Київ, як це було раніше, а навпаки, вже від Харкова залежали Київські грошові надходження (особливо дрібних грошей). Тобто, з приходом радянської влади необхідність у широкому випуску місцевих розмінних грошей відпадала.

Хронологічні ознаки чеків говорять про те, що дата і рік випуску бон коливались. Емітент не знав напевно коли саме будуть випускатися бони і наскільки довгим буде період проведення емісій, тому для позначення року випуску на бланках бон було залишено місце. Це було дуже зручно як для самого «Автокредита», так і для інших товариств, що стали користуватись його чеками.¹²

Фактично, опираючись на відомі сьогодні письмові джерела, можна говорити про доволі значний період обігу бон «Автокредита», і хоча точний час появи чеків товариства все ще залишається невизначеним, час знаходження чеків в обігу охоплює загалом не менше року.

У джерелах, першу згадку про випуск бон знаходимо навесні 1918 року у газеті «Возрождение» за 28 квітня 1918 року. В ній говорилось, що 25 квітня на нараді спілок м. Харкова, представники яких, з ініціативи товариства "Автодопомога", зібрались в приміщенні позичково-ощадного товариства "Автокредит" (будинку товариства «Росія» на Миколаївській площі), відбулося обговорення питання про брак дрібних грошей в місті. Нарада визнала дуже бажаним ввести єдиний чековий обіг у всіх споживчих магазинах і кооперативних товариствах. В газеті повідомлялось, що: 1) чеки будуть випускатися книжками різного достойнства – у 1, 3, 5, 10 і 25 карбованців, 2) вони будуть дійсні впродовж 60 днів, 3) чеки на пред'явника без пред'явника книжки будуть прийматися для оплати всіма товариствами, які увійшли в домовленість, 4) відкриється поточний рахунок для одержання по чеках грошей.

Ці дані говорять про те, що гроші «Автокредит» почав випускати не пізніше ніж у квітні 1918 року, а відправною одиницею для появи його бон стала чекова система, яка внаслідок втрати конкретного власника, перетворилась на грошову. Ось чому з'явилась назва бон – «чеки на ... карбованців». Це також пояснює наявність на бланках бон місця для номеру умовного рахунку. Звідси виникло позначення терміну обігу бон та відсутність останньої цифри року здійснення емісії. Саме тому, бони випускалися чековими книжками по 50 штук одного номіналу, а в обігу знаходилися поштучно і мали заповненим лише один бік.

У січні 1919 року в м. Харків увійшли радянські війська. Після чого позичково-ощадне товариство «Автокредит» припинило своє існування, і його чеки вийшли з обігу.¹³ Лише навесні того ж року після приходу до влади білогвардійців організація знову відновила діяльність. У липні 1919 року товариство з метою полегшення взаємних розрахунків відновило обіг чеків 1, 3, 5, 10 і 25 карбованців, який був перерваний радянською владою.¹⁴

У вересні 1919 року навіть постало питання про використання бон «Автокредита» харківською місцевою владою, оскільки земські бони міста, хоча і були надруковані, в обігу так і не з'явилися. Газета «Родина» 8 вересня 1918 року писала: «Кооперативне товариство "Автокредит" запропонувало міській управі придбати на деяку суму бон у 1, 3 і 5 карбованців, випущених кооперативом, з метою забезпечення розрахунку в трамваї й інших підприємствах міста. Питання це було передане на обговорення до фінансової комісії управи».

Бони «Автокредита» знаходилися в обігу до приходу в місто 11 грудня 1919 року радянських військ. Після цієї події згідно рішення нової влади, в січні 1920 року чеки «Автокредита» остаточно припинили свій обіг.¹⁵

Таким чином, умовно можна говорити про два періоди безперервного обігу бон позичково-ощадного товариства «Автокредит»: 1) весна 1918 – січень 1919 року (в цей період на діяльність товариства особливо сильно впливала фінансова політика німецько-австрійського командування і гетьмана Скоропадського); 2) липень 1919 – січень 1920 року (на цьому етапі у зв'язку із приходом в місто білогвардійських військ відродилася діяльність «Автокредита» і знов з'явилися в обігу його бони).

Важливою ознакою бон «Автокредита» були печатки, які яскраво показують масштаби застосовування бон. Усі організації міста, що користувалися чеками ставили на них свої акцепти, завдяки яким сьогодні можна з'ясувати, хто ж саме вживав гроші «Автокредита». За словами боніста М.В.Абросимова у приватних колекціях сьогодні зберігаються чеки з акцептами власне «Автокредита», його Правління, кооперативного товариства при другому Дільничному продовольчому комітеті міста, Харківського Військового товариства споживачів, Харківського заводу російського паровозобудівного і механічного товариства, Акціонерного товариства «Загальна компанія електрики», кооперативного товариства готелю «Гранд-готель».¹⁶ За його ж словами, грошима «Автокредита» користувалися: правління кафе «Чашка чаю», ресторан готелю «Росія», Астраханський готель, театр «Мішель», кафе «Ренесанс», фармако - хімічне акціонерне товариство «Спадщина І.П.Лапіна в Харкові», «Товариство заохочення рисистого кіннозаводства», кооперативне товариство «Автодопомога», фабрично-торгівельне

товариство «Гігієна». Частина бон, за ствердженням М.В.Абросимова, мали акцепти неіснуючих емітентів, тобто були підроблені колекціонерами¹⁷.

Відомо про існування епіграфічних ознак на бонах «Автокредита», зокрема надруків 1923 року, коли бони «Автокредита» стали використовуватись в Ростові на Дону як квитки на виставу.

Справа в тому, що у 1929 році один з ростовських колекціонерів* заявив, що має квиток на виставу, надрукований на бонах «Автокредита»¹⁸. Судячи з тексту його статті, опублікованої в журналі «Північно- Кавказський колекціонер», він мало що знав про ці бони, і намагався за допомогою своєї публікації детально з'ясувати що це за грошовий випуск (Додаток № 5). Історія, яку розповів ростовському боністу імпресарію, сьогодні здається доволі правдоподібною. Дійсно на початку 20-х років, після вилучення з обігу бон «Автокредита», вони могли опинитись на ринках міста як звичайна макулатура, а тому імпресарію, який часто був у роз'їздах країною, міг їх купити і зробивши надруки використати у якості квитків на виставу в Ростові на Дону. Таке використання бон, що вийшли з обігу, не було чимось надприродним – відомі, наприклад, циркові квитки братів Едер, надруковані на ростовських 1000 карбованців в Батумі у 1921 або 1922 році, а також на радянських червонцях зразка 1922 року в Сочі у 1925 році і в Іжевську в 1927 році. Яскравим свідченням того, що гроші, які вийшли з обігу (навіть обов'язкові) легко опинялись в продажу як макулатура говорить, наприклад, лист Б.А.Едера, у якому писалось: «...Купюри в сто карбованців донські були анульовані, а мною використані як макулатура для реклами...»¹⁹. Є в приватних колекціях, крім того, квитки надруковані на царських карбованцях – запрошення на боротьбу від Івана Піддубного. Ескізи грошей використовували для друкування афіш гіпнотизер Бен-Алі (використано малюнок керенки), маги Герман Меліні і Роберт Худин (перероблено ескіз 3 000 німецької марки зразка 1850 року).²⁰

Дискусійним сьогодні серед дослідників є питання наявності в обігу бон «Автокредита» вартістю 25 карбованців. Більшість боністів до недавнього часу стояли на тій позиції, що серед бон «Автокредита» в обігу знаходились лише чеки на 1, 3, 5 і 10 карбованців. 25 карбованців, за їх словами, були надруковані, але в обігу так і не з'явилися²¹. Лише у 2004 році з'явилась публікація – «Чеки харківського «Автокредита»», що поставила під сумнів, прийняту до цього точку зору. Звернемось до цитати з харківської газети, використаної Р.Ніколаєвим у вказаній статті: «...Харківське

* На думку автора В.І.Кутилін – доволі відомий в ті часи ростовський боніст, який був автором багатьох статей в журналах «Советский коллекционер», «Северо - Кавказский коллекционер» та ін.

кооперативне позичково-ощадне товариство "Автокредит" відновило обіг дрібних чеків по умовних рахунках, купюрами у 1,3, 5, 10 і 25 карбованців...»^{*}. Виникає запитання: якби бони номіналом 25 карбованців не знаходились в обігу до приходу білогвардійців в місто, чи ставало б питання про відновлення їх обігу? ²²

В даному випадку, на наш погляд, найбільш вірогідним є знаходження бон вартістю 25 карбованців в обігу, але, напевно, у дуже невеликому обсязі, внаслідок чого серед боністів і виникла точка зору про те, що їх там не було. Необов'язкові гроші років громадянської війни в першу чергу повинні були виконувати функцію розмінної монети, тому не дивно, що бони великих номіналів (якими були 25 карбованців «Автокредита») рідше ніж інші використовувались під час купівлі-продажу товарів.

Отже, бони «Автокредита» мали багато специфічних рис, а також ознак типових для необов'язкового грошового обігу України в цілому.

Як і більшість інших необов'язкових грошей України чеки «Автокредита» з'явились в обігу в результаті розмінної кризи, в наслідок чого носили тимчасовий характер, нічим не забезпечувалась (хіба що умовними рахунками громадян), були погано захищені (не мали водяних знаків), не виконували функцій накопичення і поповнення бюджету, були хорошими засобами обміну. Хоча виконані чеки були, у порівнянні з більшістю інших бон міста, акуратно і зі смаком, на них відсутніми були геральдичні, емблематичні і іконографічні ознаки, серед орнаментальних - використовувались лише геометричні та флористичні елементи, що було типовим для необов'язкових грошей того періоду.

Особливістю грошей «Автокредита» було те, що в основі їх випуску лежала чекова книжкова система, яка в результаті втрати конкретного власника цієї книжки, перетворилась на грошову.^{*}

Виділяються серед усіх ознак бон – сфрагістичні та епіграфічні, які показують: перші – масштаби обігу грошей в місті, другі – долю чеків «Автокредита» після їх анулювання.

Тож, особливу роль в історії грошового обігу м. Харкова зіграли гроші позичково-ощадного товариства «Автокредит», самі того не очікуючи керівники організації спромоглись не тільки значно полегшити розмінну кризу в місті, але створити доволі популярну серед населення місцеву грошову одиницю, якою широко користувались у

^{*} Мається на увазі відновлення обігу бон «Автокредиту» в наслідок приходу влітку 1919 року в місто білогвардійців (радянська влада ще у січні 1919 року припинила їх ходіння).

^{*} Такий порядок утворення необов'язкових грошей характерний для бон 1920-1925 років, коли випуск бон офіційно було заборонено. Тоді ж використовувались нетипові для грошей назви, на зразок «чеків» «Автокредиту».

торгівельно-грошових відносинах і до якої з повагою ставились харківські товариства, спілки, організації і, навіть, місцеві органи влади.

Додатки*:

Додаток №1¹

«Харьковская хроника.

Новое ссудо-сберегательное товарищество

Третьего дня состоялось первое общее собрание членов нового ссудо-сберегательного кооперативного товарищества под названием «Автокредит». Общим собранием принят ряд постановлений, регулирующих будущую деятельность товарищества, при чём правление уполномоченного на первое время производит операции по приёму вкладов и текущих счетов, а также ссудную по распискам (с получательством). Вместе с тем, предложено развить операции посредническую и ссудную под товары. В правление избраны Л.Д.Зильберштейн, Л.В.Рыдзюнский и А.З.Хандрин и в члены совета К.Р.Буковский, М.М.Дубинский, М.Г.Дубнар, П.П.Кулжинский и Р.А.Куцынский. Операции товарищества предполагается открыть в двадцатых числах января с.г. во временном помещении правления (Пушкинская №34)».

Додаток № 2²

«Харьков

Ноября 13-го дня

1918 года

Объявление

мастеровым и рабочим

Так как теперь невозможно было получить для платежа необходимое количество денежных знаков в 40 и 20 руб (керенок). А также по случаю не выпуска в обращение новых украинских денег-гривен, а равно в виду недостатка имеющихся заводских бонов, плата в пятницу 15 сего ноября за II половину Октября будет произведена следующими знаками:

Главным образом украинскими знаками в 50 карбованцев

Керенками в 40 и 20 руб.

Заводскими бонами

Чеками «Автокредит», снабженными штампом Завода с подписью бухгалтера

Некоторым же мастерovým и рабочим, если чеков и бон нехватит, будет уплачено с округлением в большую сторону до удобства на 50 руб., т.е. если кому-нибудь

* Тексты додатків виконані згідно з вимогами сучасної орфографії.

¹ Новое ссудо-сберегательное товарищество.// Жизнь России.-1918.-19 января.

² ДАХО, ФР-1354. - Оп.1.- Од.зб. - 203, арк.-326

за всеми вычетами на руки годится получить, например, 180 руб., то ему будут выданы 200 руб., а если 215 руб, то будут выданы 250 руб и т.д., причем эти излишки в данных случаях в 20 и 35 руб. будут считаться выданными в счет заработной платы за ноябрь.

Чеки «Автокредит» будут приниматься кооперативами и магазинами, с которыми завод вошёл в соглашение, на одинаковых основаниях как и заводские боны.

Обменивать же чеки на наличные деньги завод будет при предъявлении их одним лицом на 50 или 100 или 150 и т.д. рублей.

Директор».

Додаток № 3¹

«Директор

Харьковского Завода

Паровозостроительного и Механического Общества

Харьков

Ноября 13-го дня 1918 года

Объявление

Харьковским паровозостроительным заводом в виду невозможности достать мелкие денежные знаки приняты для уплаты заработков рабочим чеки ссудосберегательного товарищества «Автокредит» в 10, 5, 3 и 1 рублёвого достоинства. Просим принимать эти чеки в уплату за покупаемые рабочими продукты при условии чтобы на обороте чеков имелась одна из нижеуказанных подписей Бухгалтера или За Бухгалтера. Чеки эти обмениваются на наличные деньги при условии предъявления их одним лицом на сумму 50 или 100 или 150 руб. и т.д. как нашим Заводом, так и самим товариществом «Автокредит» / Сумская №61.

Чеки «Автокредит» признаются правильными, если на оборотной стороне имеют одну из нижеуказанных подписей

Бухгалтер завода (3 подписи)».

Додаток №4²

«Объявление

«...По желанию служащих вместо наших бонов можно выдавать чеки Автокредита.

Однако, если кто-нибудь не желает получать ни нашими бонами, ни чеками Автокредита и если у него не окажется сдачи, то он если ему следует 79 р. Получит: 2 знака по 40 руб. или 4 знака по 20 руб. и дать и даст сдачи 1р, а если у него нет сдачи, то

¹ ДАХО, ФР-1354, оп.1,д.203, л.324.

² ДАХО, ФР-1354. - Оп.1.- Од.зб. – 203. - Арк.-76

получит то получит 1 знак 50 руб. и 1 знак в 20 руб., а 9 руб. перейдут на следующий месяц.

Настоящий способ уплаты денег служащим и рабочим проводится немедленно»

Додаток №5¹

« О БОНАХ АВТО-КРЕДИТА

4-го ноября 1923 г. в школе №9 в Ростове на Дону давала гастроли известная математичка Нина Глаголева. Вместо входных билетов в зал выдавались боны Авто-кредита, достоинством в 1 р. на 25-ти рублях (других купюр у меня нет) в виде рекламы была на обороте надпись "Нина Глаголева – мировая юная калькуляторша" и т.д.

Заинтересовавшись этим своеобразным хождением дензнаков, - "выпущенных" и "использованных" не для прямого назначения вторично, я имел разговор с импресарио гр. Ньютом, от которого получил следующие сведения: боны эти были им якобы приобретены на рынке в гор. Харькове после закрытия Авто-кредита. После его ликвидации боны эти были запечатаны в кладовой и оттуда кем то были расхищены и распроданы, как бумага на вес.

И интересно было бы узнать от Харьковцев – насколько это правдоподобно, а также и то, были ли в свое время приняты меры к изъятию этих бон Госорганизацией.

В.И.К.»

Додаток №6²

Чек на 1 карбованець Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит».

¹ В.И.К. О бонах Автокредита. // Северо - Кавказский коллекционер. - 1929. - №7. - с.10.

² Чек на 1 карбованець Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№61577).// <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>.

Додаток №7¹

Чек на 3 карбованці Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит»

Додаток №8²

Чек на 5 карбованців Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит»

¹ Чек на 3 карбованці Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№51563) <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>.

² Чек на 5 карбованців Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№20367) <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>.

Додаток №9¹

Чек на 10 карбованців Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит»

Додаток №10²

Чек на 25 карбованців Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит»

¹ Чек на 10 карбованців Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№10076) <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>.

² Чек на 25 карбованців Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№2435) <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>.

Джерела та література:

- ¹ Марковецька Г.М. Гроші і грошовий обіг Східної Галичини в ході Першої Світової війни в 1914-1918 роках // Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів.-К.: Ін-т Української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАНУ, 1999.-Т.4.-С.181-188; Пивоваров С. Нумізматичні матеріали про грошовий обіг Буковини в роки Першої Світової війни. // Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи: Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю Буковинського народного віча 22-24 вересня 1998р.-Чернівці, 2000.-С.82-88; Вараниця В.Г. Місцеві паперові грошові знаки та бони Поділля і Волині у 1917-1920рр. та їх значення у дослідженні історії краю// Поділля та Південна Східна Волинь в роки визвольної війни українського народу середини XVII ст.: матеріали Всеукраїнської історико-практичної конференції 19 вересня 1998р.- Стара Синява, 1998.-С.227-228; Курис Г. Місцеві та приватні гроші (бони) Поділля (Хмельницької обл.) у 1914-1924рр. як історико-економічне джерело// Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (серія: Історія), вип. VI. – Тернопіль, 1997. – С.159-163; Калинова В. Місцеві гроші урядів Криму 1917-1920рр., як історико-економічне джерело// Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (серія: Історія), вип. VI. – Тернопіль, 1997. – С.163-167; та ін.
- ² Абросимов М.В. Боны старого города. // Деловая жизнь.-1998.-№3.-С.24-25; Абросимов М.В. Боны старого города. // Деловая жизнь.-1998.-№5.-С.30-34; Абросимов М.В. Очерки истории бумажных денег Харькова. - Х.,1994.-157с; Абросимов М.В. Печатали в Харькове боны.// Панорама.-2002.-29 марта.
- ³ Зайцев Л. Бони кооперативів карних установ України 1921-1924 та 1930-1932 років// Історія грошей в Україні: 36 матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій. - Тернопіль: Економічна думка, 2001.-С.81-83.
- ⁴ В.И.К. О бонах Автокредита. // Северо - Кавказский коллекционер. - 1929. - №7.- С.10; Николаев Р. Чеки харьковского «Автокредита»// Петербургский коллекционер.- 2004.- №4. - С.4-7.; Иванов М. Боны ВУЦИКа.// Советский коллекционер-1925.-№13-14.-С.3-5; та ін.
- ⁵ Харитонов Дм. Бумажные деньги еврейских общин в России: Каталог бумажных денег, имевших хождение в качестве платёжных средств в еврейских общинах на территории России в период 1917-1920 рр. - Прага, 2003.-136с; Рябченко П.Ф. Полный каталог бумажных денежных знаков и бон России, СССР и стран СНГ (1769 - 1994гг.).- 2-е изд., перераб. и доп.- Киев: Издат.-культурологич. центр "Софія" – "Лисбанк", 1995.- 644с; Бумажные деньги, ходившие на Украине: Каталог XX века/ Сост. Бадаев А.С. –Чернигов: Редакционно-издательский отдел областного управления по печати, 1991.-196с.; Бумажные денежные знаки, выпущенные на территории бывшей Российской империи за время с 1769 по 1924 год/Сост.Чучин Ф.Г. - М.: Издат. Уполномоченного по филателии и бонам в СССР,1924.-199с.; та ін.
- ⁶ Абросимов М.В. Очерки истории бумажных денег Харькова. – Харьков:б.и., 1994. –С.55.
- ⁷ Новое ссудо-сберегательное товарищество.// Жизнь России.-1918.-19 января.
- ⁸ Рябченко П.Ф. Полный каталог бумажных денежных знаков и бон России, СССР и стран СНГ (1769 - 1994гг.).- 2-е изд., перераб. и доп.- Киев: Издат.-культурологич. центр "Софія" – "Лисбанк", 1995. - С.464.
- ⁹ Чек на 1 карбованець Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№61577).// <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>; Чек на 3 карбованці Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№51563) <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>; Чек на 5 карбованців Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№20367) <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>; Чек на 10 карбованців Харківського

- позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№10076)
[//http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html](http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html); Чек на 25 карбованців Харківського
 позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№2435)
[//http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html](http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html).
- ¹⁰ Державний архів Харківської області (ДАХО), ФР-1354. - Оп.1.- Од. зб. - 203, арк.-326;
 ФР-1354. - Оп.1.- Од. зб. - 203, арк. - 76; ДАХО, ФР-1354. - Оп.1.- Од. зб. - 203, арк.-324.
- ¹¹ ДАХО, ФР-1354. - Оп.1.- Од. зб. - 203, арк.-324
- ¹² Чек на 1 карбованець Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит»
 (№61577).// <http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html>; Чек на 3 карбованці
 Харківського позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№51563)
[//http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html](http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html); Чек на 5 карбованців Харківського
 позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№20367)
[//http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html](http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html); Чек на 10 карбованців Харківського
 позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№10076)
[//http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html](http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html); Чек на 25 карбованців Харківського
 позичково-ощадного товариства «Автокредит» (№2435)
[//http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html](http://nensberg.narod.ru/russia/local/ing01/R187html).
- ¹³ Николаев Р. Чеки харьковского «Автокредита» // Петербургский коллекционер.- 2004.-
 №4. - С.4.
- ¹⁴ Облегчение с мелкими разменными деньгами.//Возрождение.- 1919.-15 июля.
- ¹⁵ Николаев Р. Чеки харьковского «Автокредита» // Петербургский коллекционер.- 2004.-
 №4. - С.7.
- ¹⁶ Абросимов М.В. Очерки истории бумажных денег Харькова. – Харьков, 1994. –С.55.
- ¹⁷ Там само. - С.56.
- ¹⁸ В.И.К. О бонах Автокредита. // Северо - Кавказский коллекционер. - 1929. - №7.- С.10
- ¹⁹ Абезгуз А., Пахомов Ю. Цирковой билет братьев Эдер.// Наука и жизнь.-1978.-№8.-
 С.68.
- ²⁰ Там само. - С.66-69.
- ²¹ Абросимов М.В. Очерки истории бумажных денег Харькова. – Харьков, 1994. –С.55.
- ²² Николаев Р. Чеки харьковского «Автокредита» // Петербургский коллекционер.- 2004.-
 №4. - С.6.

Abstract

This article presents source analysis of notes by one of kharkiv saving and loan associations.

It shows characteristics of money circulation bound up with the notes belongings to the issuer: a main work of issuer organization, its structure and composition, a financial situation before notes were issued, its role in the life of local residents, a prestige among other establishments, relations with central and local government bodies and financial institutions.

It determines features concerned with the general financial situation in the country during the civil war: a money shortage and change crisis, an absence of legislative base to control the currency of the state thoroughly and to establish the order of notes circulation.